Я. Вільшенко

ЧОРНОКНИЖНИК З ЧОРНОГОРИ

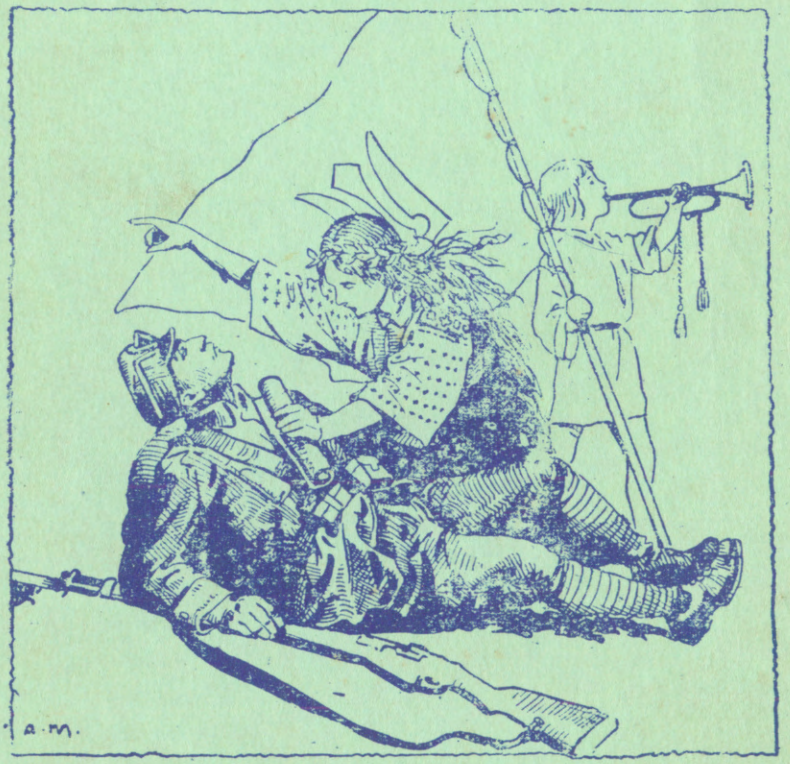

diasporiana.org.ua

Т. Єфремовим.

ДИТЯЧА БІБЛІОТЕКА

Книжечка 5 (18)

Я. Вільшенко

ЧОРНОКНИЖНИК З ЧОРНОГОРИ

2-ге видання

З ОБРАЗКАМИ А. МАНАСТИРСЬКОГО

V1

ВИДАВНИЦТВО „ГОВЕРЛЯ"

НЬЮ ЙОРК 1957

ВІД ВИДАВНИЦТВА

Дорогі Діточки! Ми знову даємо Вам одну з найкращих казок-оповідань, за якими й давненько шукали, щоб їх Вам перевидати й до рук дати, бо це чудова казочка, яка кожному подобається своїм чарівним змістом.

Прийміть її цю казочку, і будьте чемненькі і послушні, і щоб так, як розповідає ця казочка - Ви якнаскоріше діждалися уже вільної і незалежної У к р а ї н и !

А ми на цьому місці щиренько дякуємо за підшукання нам цієї книжечки п.д-рові Б. Р и б ч у к о в і з Нотлей Н. Дж., завдяки якому українські діточни мають чудову казочку.

Ми її дещо виправили, а решта все остається без змін.

За В-во "ГОВЕРЛЯ":

д-р М. Сидор Чарторийський

Адреса: "HOWERLA" 41 E. 7th St., New York 3, N. Y.

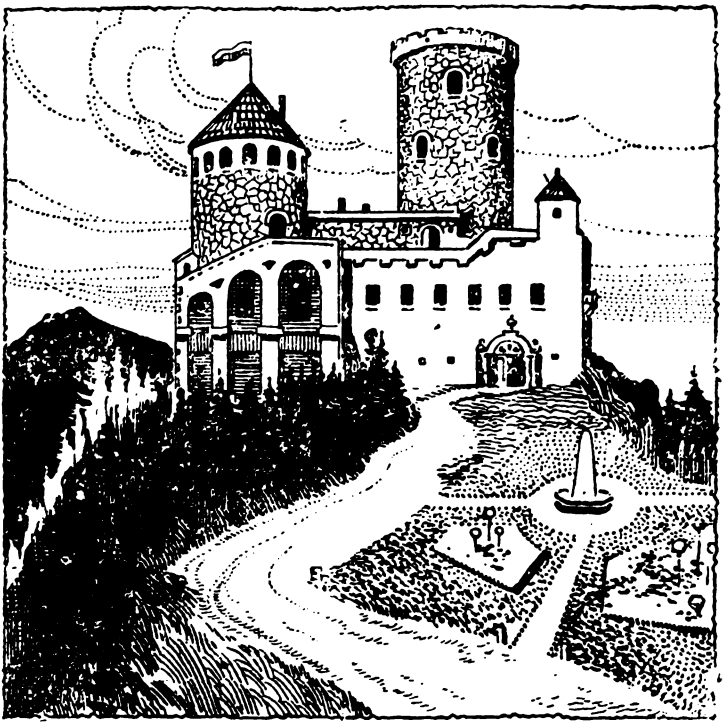

В Чорногорі нашій славній
На високому ген шпилі,
(В час вже дуже, дуже давний!)
Видний на далекі милі,
Там терем стояв з хрусталю,
В злото, самоцвіти вбраний;
Мов князівну, любу кралю
Вбрав до шлюбу князь коханий.

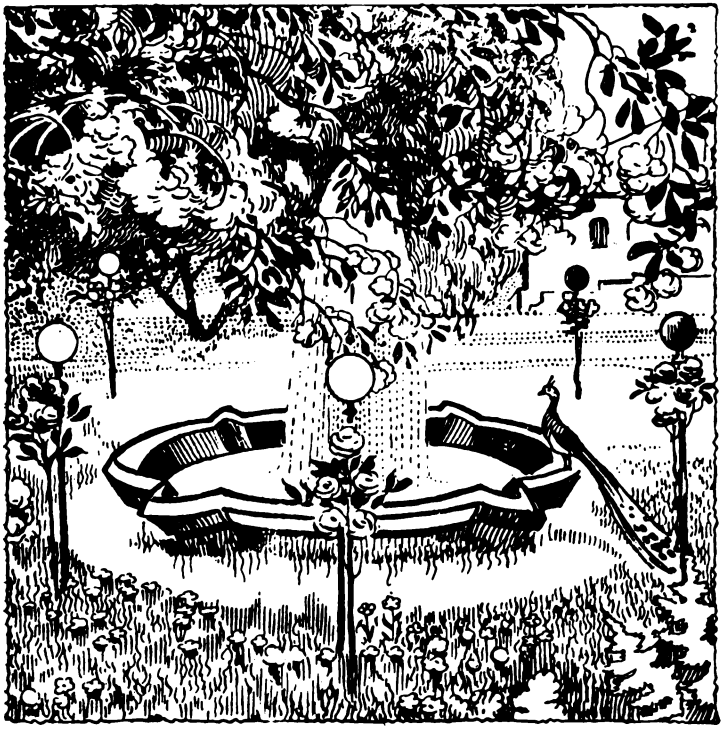

Пишний терем! Вколо нього
Пишнії сади й левади!
А в садах чар-цвітів много,
Водограї, водопади.
Соловейки там лящіли,
Жайворонки щебетали,
Горлички там туркотіли,
Пави очі чарували...

В сьому пишному теремі
Чарівник жив премогучий
Жив немов в самім Едемі
У теремі цім на кручі.
І далеко його знали,
Скрізь про його силу чули,
За князя свойого мали
Його славнії Гуцули

Добрі його поважали,
А лихі боялись його,
Бо усі се добре знали,
Що не любить він лиш злого;
Що хоч знав він ріжні чари,
Лиш на добре їх вживає,
Лиш на злих вживає кари,
Лиш за зле все він карає.

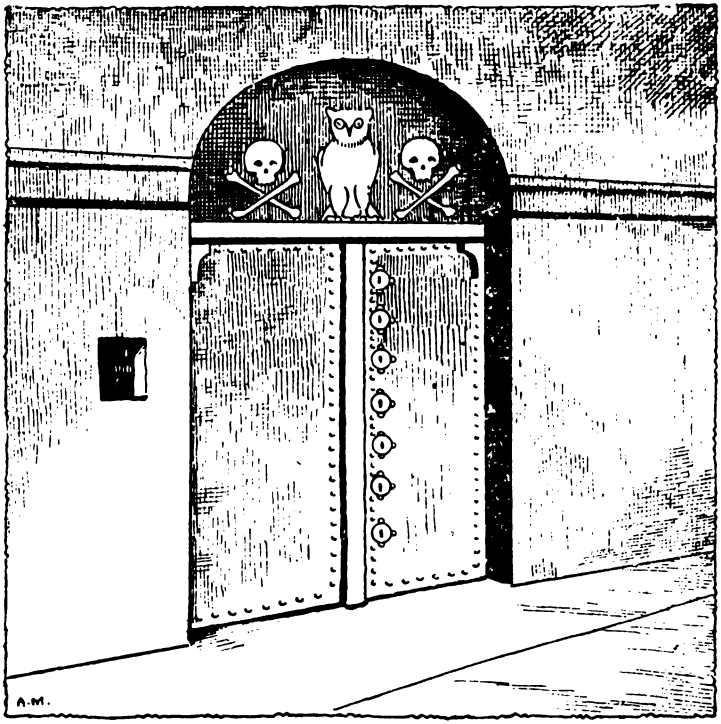

На верху терему сього
Мав він там одну кімнату,
Не пускав туди нікого
З рідних навіть заглядати.
Зі страхом усі минали
Двері тайної кімнати:
„Може він людий, — казали, —
Там в звірята заміняти“.

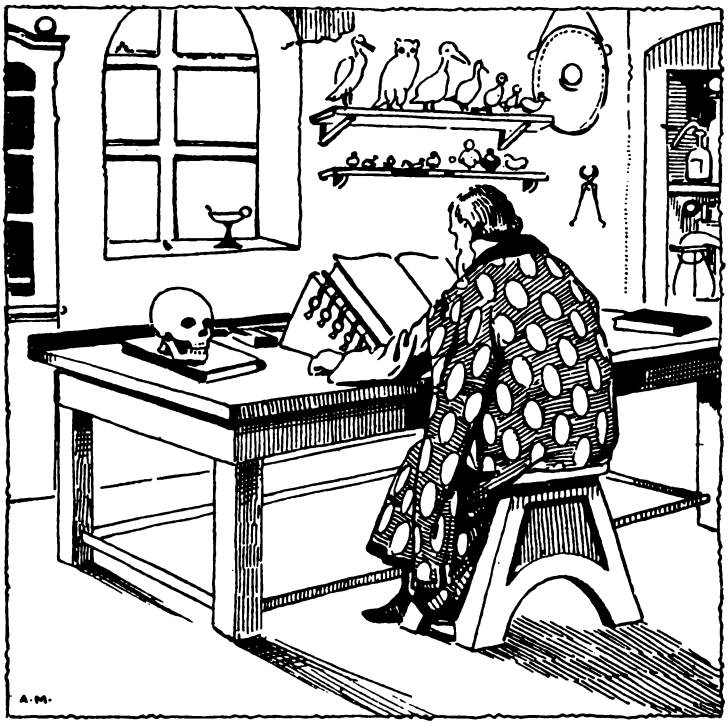

На сім замків замикав він
Двері своєї кімнати,
А в кімнаті книгу мав він,
Що теж мала сім печатий.
Там сідав він самотою
І читав, читав без впину
У сій книзі у спокою
Він нераз і ніч і днину.

На Ярила все Гуцулам
З книги ворожив будуче
Й що Гуцули в нього вчули,
Се сповнялось неминуче.
Тож боялися й любили
Всі Гуцули князя свого,
Ріжні дива говорили
Про діла великі його.

Раз Песиголовці впали
Були в їх земель границі
І губили всіх, рубали
Та змінив у скелі шпиці
Чарівник ворожі сили.
І так, як вони стояли,
Верховину як покрили,
Так і досі там остали.

Знов Язя раз, Лиха мати,
Прилетіла в Верховину,
Щоби пошесть насилати
На гуцульську маржину [1]).
І почала вже буяти,
На маржину падіж слала;
Нарід став князя благати:
„Гей ратуй, бо ми пропали!“

[1]) худобу.

Чарівного слова звуком
На самім Говірлі шпилі
Чарівник прибив сю злюку
Так, що вже не була в силі
Ні ногою, ні рукою
Ворухнути й на хвилину,
Доки не клялась клятьбою,
Що покине Верховину.

Та як вже переступала
Язя межі Чорногори,
На всі гори зверещала:
„Ой пімщуся, пімщу вскорі!
Що є в тебе наймилійше,
Що ти над житя все любиш,
Що є в тебе найціннійше,
Сам небаром ти погубиш!“

А в князя був син коханий,
Семилітня ще дитина,
Та розумний, та слухняний,
Гарний, милий був хлопчина!
І любив князь сина свого,
Над життя любив, без краю!
„Як я міг би жить без нього“,
Говорив він, „я не знаю“.

Батько дуже засмутився,
Як Язі вчув люте слово,
Бо як стій він доумився,
Про кого се була мова.
І журився він сим сильно,
І смутився без упину,
І беріг він сина пильно,
Як у нічку, так у днину.

Та минають дні за днями,
Місяць місяць проганяє,
Вже зима усю снігами
Верховину покриває.
А Язя немов забула!
Батько вже почав думати:
„Добре кару, знать, відчула
Тай боїться повертати".

Аж послами Київ шлеться,
Щоб прибув князь на нараду,
Без князя не обійдеться,
Лютий ворог кує зраду!
І як він їм не поможе,
І як він їм не порадить,
Лютий ворог переможе,
Може й Київ знищить, згладить.

„Що робити?“ князь думає,
„Треба в Київ поспішати...“
Своїх вірних слуг збирає
І таке їм став казати:
„Гей, мої ви вірні слуги!
Я в дорогу виїзджаю
І терем весь, мої други,
Я на вас тепер лишаю“.

„Та не так терем, як сина!
Ви на нього уважайте,
В мене він одна дитина,
З ока його не спускайте!
Завзялася Язя люта
Його згладити зі світа
И зараз може тут прибути!
Бережіть його мов цвіту!“

Тай в дорогу вже готовий,
Сина ще зове до себе:
„Ну, бувай мені здоровий,
Не забуду я про тебе.
А із Київа самого
Я гостинців понавожу,
Що й не бачив ти такого,
Всего куплю, що лиш зможу“.

Заборону лиш одную
Мушу я тобі подати:
У кімнату в горі тую
Ти не важся заглядати!
Неслухняність я, мій хлопче,
Гостро мусів би скарати,
Бо хто приказ даний топче,
Сей не вмів би панувати“.

Тай поїхав. Сумно було
Зразу синові без тата,
Та поволи се минуло.
Звеселіла знов палата;
Як прибула у гостину
Рідна тета аж з Поділя,
В мить розбавила дитину,
Замінився сум в весіля.

Ріжні іграшки хлопчині
Вміла тета показати,
А в вечірній знов годині
Казочки розповідати.
Тож за днями дні минали
Серед радощів і втіхи
Й по теремі знов лунали
Скрізь дзвінкі хлопчини сміхи.

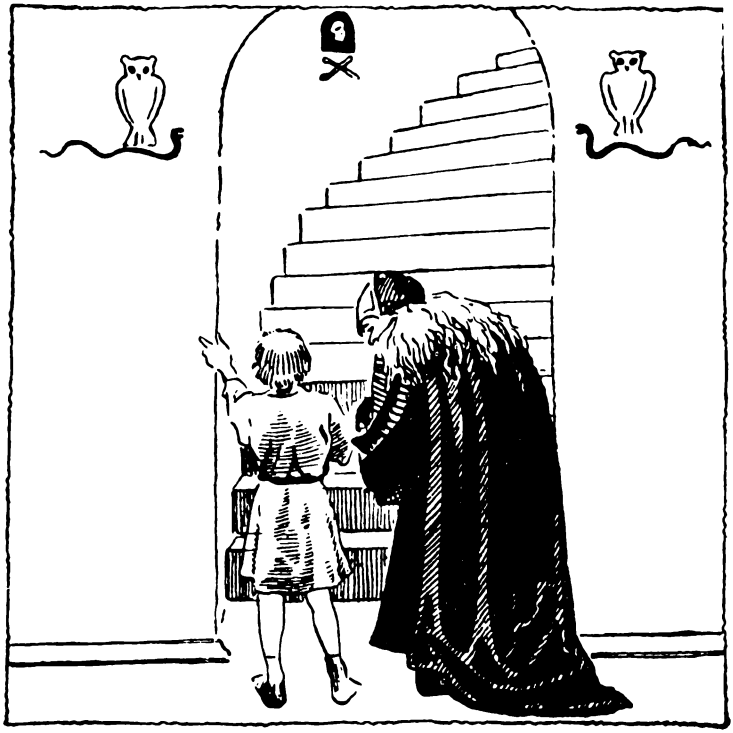

Раз про чари ріжнородні
Всякі дива повідала:
„І мій батько таке вміє!“
Враз дитина відказала.
„Ріжні дива повідають
Про мойого батька чари,
Добрі його поважають,
Злі бояться його кари“.

„Не бажав би й ти, мій сину,
Тую силу чарів мати?“
„О, за цим я, тето, гину,
Та не хоче ще навчати
Мене татко тої штуки!“
— „Так самому треба дбати,
Щоб пізнати ті науки!“

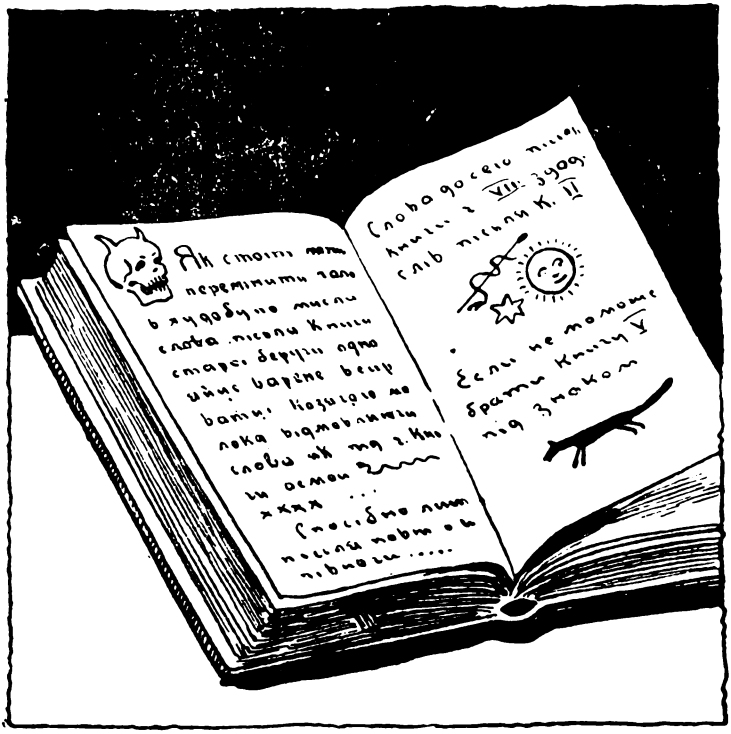

„Але як про це слід дбати?“
Зацікавився хлопчина.
„Йди до батька до кімнати,
В нього книга є єдина,
А в ній списані всі чари.
Прочитаєш, все пізнаєш,
Лиш захочеш. усі твари
У звірів позаміняєш...“

„Ні, мені, тітусю мила,
Там не вільно заглядати!"
„В сім саме і чарів сила:
Приказ мусиш ти зломати!
Батько вибрався в дорогу,
Щоб нагоду тобі дати,
Скористати з часу того
Й чарівником рівнож стати".

День чи два дні ще побула
Тай хлопчину попрощала,
Чорногору лиш минула,
Зараз з тети Язя стала
І на голос засміялась:
„Ну, тепер вже пімста близько,
Вже про се я постаралась,
Все піде тобі вже слизько!“

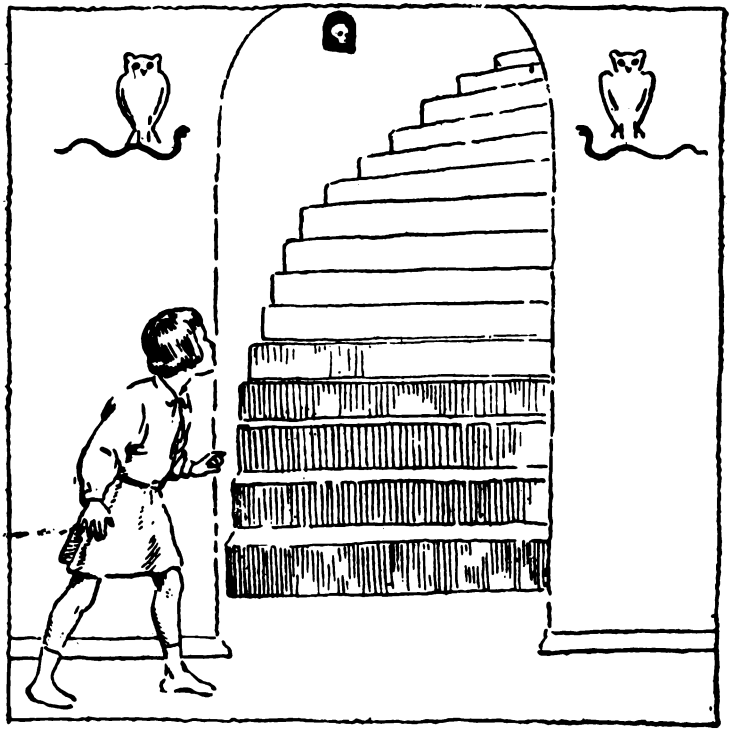

А хлопчина самотою
По теремі блудом ходить
І на гору до покою
Разураз очима водить:
Як би правда сьому була,
Що то тета говорила?
Вічно в хлопця думка снула,
Все його туди манила.

І не вдержав! Від кімнати
Сім ключів він забирає
І хоч каже жах вертати,
Таки двері отвирає.
А в кімнаті була книга
Серед столу отворена,
На злотистих на веригах
Та до столу прикріплена.

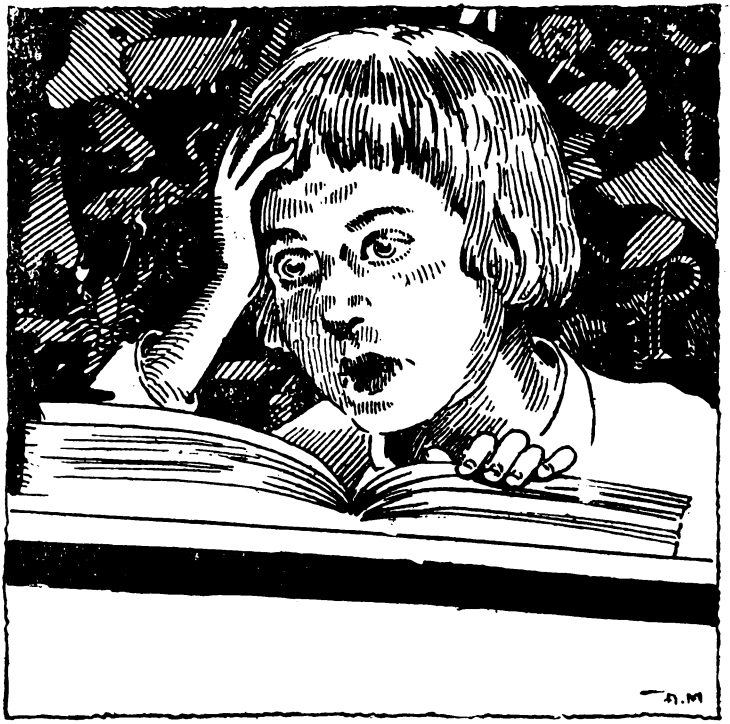

Із страхом він зазирає
В тую книгу, став читати,
І чим дальш її читає,
Годі очи відірвати.
Ріжні чуда, всякі дива
Там описані докладно,
Просто роскіш се правдива,
Тож хлопя читає жадно.

Тільки коби все пізнати!
Але ба! Хлопя бажає
Вже і сили спробувати
И батьків плащ уже вбирає
Із таємними знаками,
Гостру шапку закладає
И на долину йде ступнями
Тай страху уже не має.

В руці ліска чарівницька
Із іскристим самоцвітом,
Сею палкою зуміє
Володіти він над світом.
Вже пустився жертв шукати,
По світлицях заглядає,
Чи, щоб сили спробувати,
Там кого з людий не має

У світлицях вимивала
Челядь поміст весь чистенько,
Між собою розмовляла
І сміялась веселенько.
Аж він паличку підносить
Над дівчатами помало:
„Ви качки усі!“ — голосить
І качками враз всі стали.

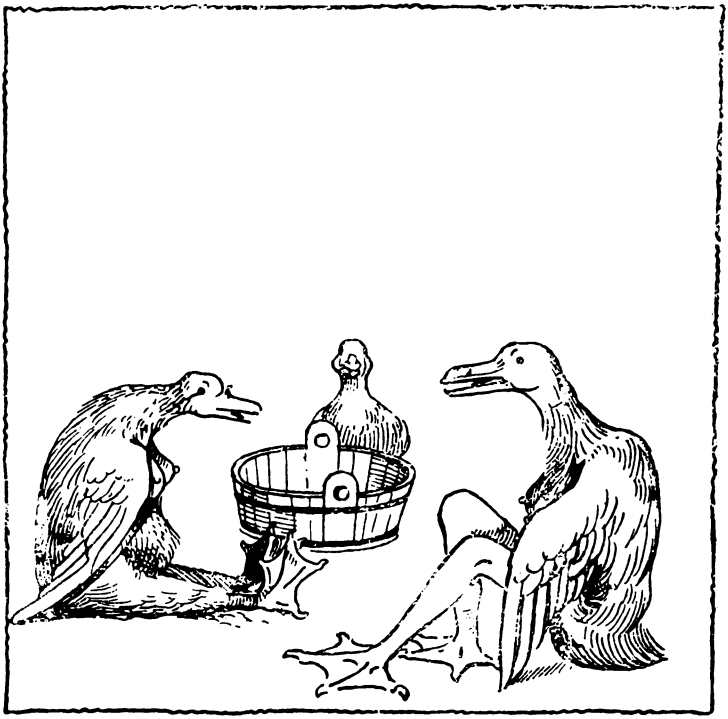

І вже сміху ані слиху,
Ані сміху ні розмови,
Лиш сумнеє „так-так“ тихе,
Стілько усеї їх мови.
А хлопчина вдоволений
Ходить дальше по кімнатах,
Ходить радий, усміхнений
Жертв нових собі шукати.

Там у гридниці[1]) дворецький
Із лицарством розмовляє,
Що прибув тут посол грецький,
А князя іще не має.
Аж голосить враз хлопчина:
„Ти ведмедем є, дворецький,
Ви вовками, вся дружина,
А ти лисом, после грецький!“

[1]) Кімнаті.

І від разу всі змінились,
Як бажав сього хлопчина,
Та так сумно всі завили,
Аж здрігнулась Верховина.
Та хлопчина не здрігнувся,
Лиш ще більше він радіє —
В повній силі вже почувся,
Ось що він уже уміє!

Йде він дальше. Там печатник
Тивуна за се картає,
Що полюдя раз лиш платне,
Двічі із людий здирає.
А із першого для себе
Більшість в скриню він ховає,
На державніїж потреби
Лиш частину доставляє.

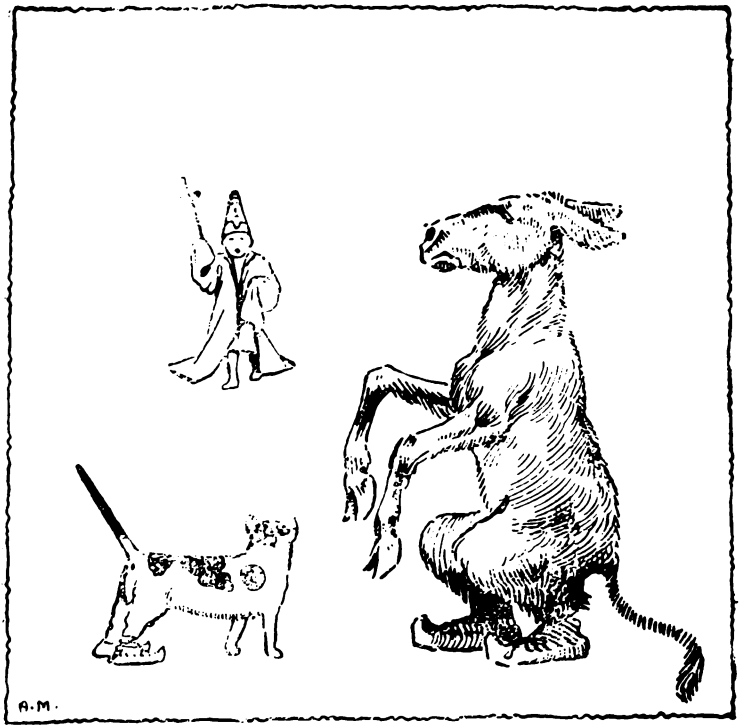

Аж біжить до них хлопчина
Тай кричить із всеї груди:
„Ти, печатнику, ослина,
А тивун котом най буде“.
І оба як стій змінились,
Як бажав сього хлопчина,
Тілько сумно подивились
На князя свойого сина.

А він дальш біжить все швидше,
У лекарні став в тій хвили,
А там кухар і пивничний
Враз медок солодкий пили.
„Ви оба тепер безроги!“
Закричав до них хлопчина.
Оба хлопці ізмінились
Й шерстю вкрилася в них спина.

А хлопчина їх лишає,
У конюшню ще заходить,
В псів конюших заміняє
Тай у псарню їх заводить.
Так усе, що тільки жило
У палаті й круг палати,
Чарівницька вспіла сила
У звірів позаміняти.

І в щасливому теремі,
Де веселість скрізь лунала,
Де все жило мов в Едемі,
Сумно, тужно, важко стало.
По кімнатах люде ходять
Зачаровані в звірята
І благальним зором водять
За збиточником хлопятем.

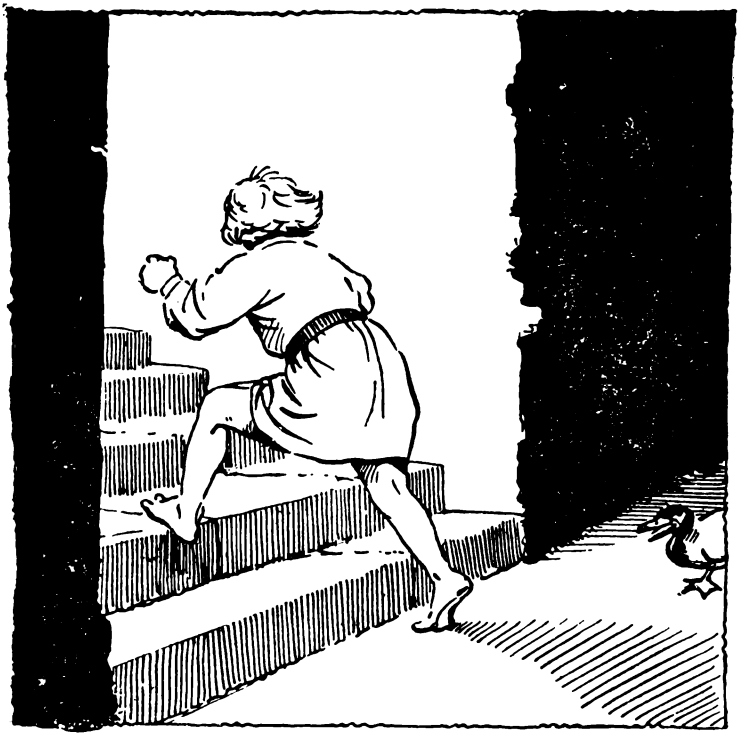

В їх очах читав хлопчина
Враз і докір і благаня:
„Ах, вид людський приверни нам!“
Наче чує їх зітханя.
І забилося серденько
У нещасного хлопчини,
Жаль здавив і він скоренько
В батькову кімнатку лине.

Прибігає до кімнати
Тай за книгу знов сідає,
Як заклятя відкликати,
Пильно в книзі він шукає.
Та даремна шуканина,
Він такого там не бачить
І дріжить з жаху хлопчина,
Сів над книгою тай плаче.

Зі страхом він знову сходить
До покоїв на долину,
Знов все зором за ним водить,
Знов благає ним хлопчину.
Жаль і докори читає
Він в очах усіх нещасних,
Та безсильний він, не знає
Сам направить збитків власних.

І теремн він кидає,
І кидає він світлиці
І в зелений сад тікає,
Чей втече там од журиці.
А вже сад весна-цариця
Закосичила у цвіти,
Вже в кущах щебече птиця —
Тільки жити та радіти!

Тільки жити та радіти,
Та хлопчині не до сього,
Пишнобарві чари-цвіти
Смутком дивляться на нього,
А спів птичок плач неначе
Довкруги лунає хором,
Водограй також мов плаче,
Водопад гуде докором.

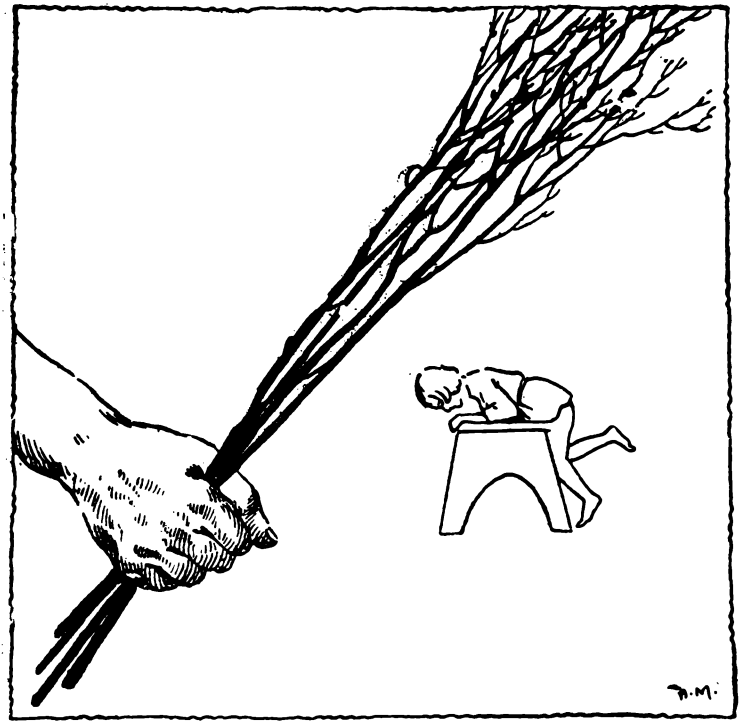

Сумно, важко так хлопяти!
„Ах, коб батько вже вернувся
Як найскорше до палати,
Щоб я того смутку збувся.
Най і важко покарає
За неслухняність, за злобу,
Лиш най людям. повертає
Давну власну їх подобу.

А мені най замість дарів
Дасть спокій, що перше мав я,
Поки батькових цих чарів
Ще зівсім, зівсім не знав я!"
Так до себе він говорить.
У зажурену людину
В одну мить змінило горе
Семилітнюю дитину.

Ждав він, ждав він так на батька,
Серед муки, серед горя,
Сів над Прутом, плакав, падькав,
Прутом слези слав до моря.
Та не бачив, як сльозини
Всі русалка злотокоса
До хрустальної судини
Все збирала, наче роси.

І діждався : на Ярила
Рідний батько повертає,
Князя гонить тайна сила,
Та яка, він сам не знає.
Аж прибув він у палату,
Догадався всього, всього!
І прокляв він свою хату,
І прокляв він сина свого.

Лиш на сих звірів нещасних
Глянув, зараз догадався,
Що то син його так власний
Над людьми понасміхався
І враз лють його вхопила,
Гнівом запалав великим,
Здержаться було несила
И він закликав криком диким:

„То я сього доховався
З тебе, неслухняний сину?
Бодай з теремом запався,
Ти усім у цю хвилину!“
Тілько кинув він проклоном,
Сина й терему не стало,
Ввесь терем із шумом-стоном
Синє озеро сховало.

Озеро терем сховало,
А князь скоро отямився,
З болю серце заридало,
З горя в груди він аж бився.
„Ах, чом я піддав ся люти!
Ниніж є Ярила свято,
Вже так вічно мусить бути,
Як що в свято це заклято!“

„Знаю, це Язя, ця злюка
Сього всього наробила,
Се від неї вся ця мука,
Лють в мене вона вгонила!
Сину, сину мій нещасний,
О, дитиночко єдина,
Згубив тебе батько власний,
Рідний батько свого сина!“

І не має вже надії,
Щоб усе се відмінити,
Все пропало, усі мрії
Мушу в озері втопити!
За нестями се хвилину,
Що в гніву я впав похміля!
Гей боги, нехай я згину!
Ах, бо прийде божевіля!

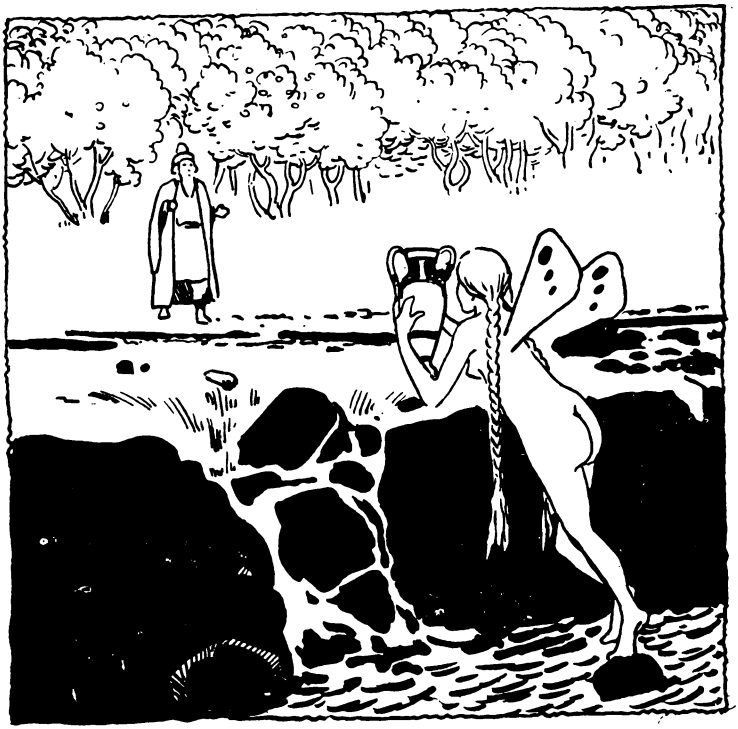

По саду він сам блукає
І ридає і голосить,
Аж до нього випливає
Ся русалка злотокоса
Із під Прута водопаду
І говорить так до нього:
„Князю, я тобі в розраду
Несу сльози сина твого!“

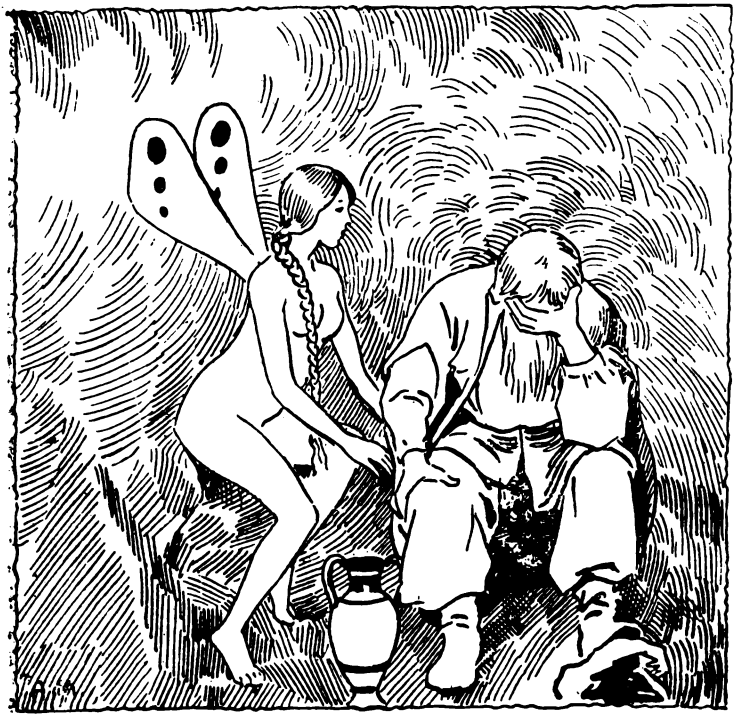

„Він ридав тут над рікою,
А я пильно знай збирала
Кожду сльозу за сльозою
І в судину сю складала.
Ще надія не пропала,
Можеш сина вратувати,
Та пора ще не настала,
Мусиш довго, довго ждати!“

„Ти столітями блукати
Мусиш, князю, по Вкраїні,
Мусиш горе оглядати:
Україну у руїні!
Бо завмре твоя вся сила,
Язя верне на Вкраїну
Тай Незгода чорнокрила
Й замінять Її в руїну".

„Ти ходи, як подорожний,
Від хатини до хатини,
Зазирай у серце кожде
Української дитини.
Крізь хрусталь судини, княже,
Що в ній сльози твого сина,
Тобі серце кожде вкаже
Українськая дитина“.

„Бо знай, князю, син твій милий,
Аж тоді на світ сей вийде,
Як Вкраїні вернуть сили,
Як до Неї Воля прийде.
Се лише в ту пору буде,
Як у кождої дитини
На Вкраїні, серце в груди
Буде бити для Вкраїни“.

„Воля лиш тоді засяє,
Як у серденьках діточих
Полумям любов спалає,
За народ до жертв охоча.
І до жертви і до труду
Для Великої Вкраїни.
Так лиш прийде чудес чудо,
Встане твій народ з руїни!"

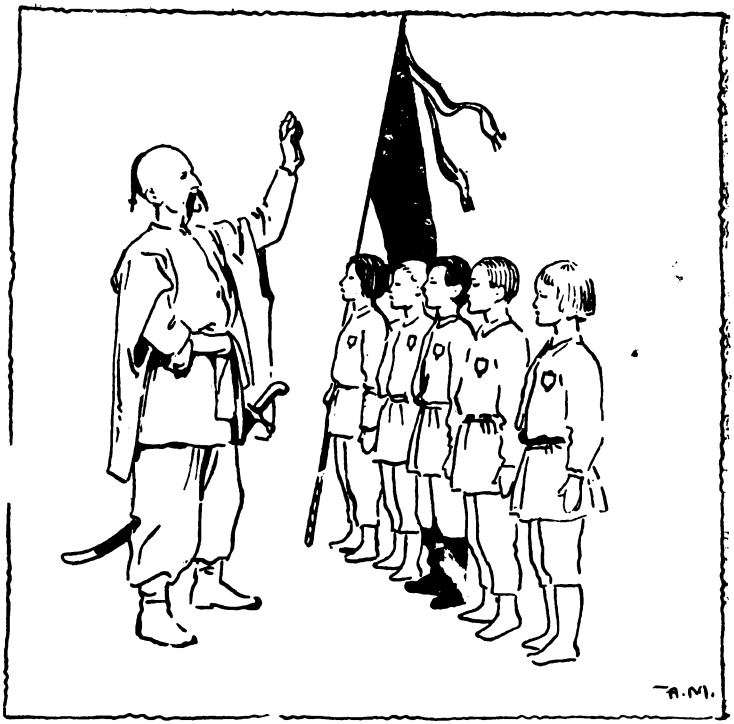

„Тай одно ще мусиш чути:
На всіх землях України,
Скрізь, ніде не сміє бути
Неслухняної дитини.
Лиш слухняні й пильні діти
На вільную Україну
Зможуть слушно заслужити
У великую годину!“

„Неслухняність твого сина
Погубила тую Волю,
Тож слухняність лиш дитинна
Їй приверне Волю й долю.
І одна лиш неслухняна
Українськая дитина,
Се Вкраїні люта рана.
Волі спізнена година!"

„Тож іди по краю, княже,
Ген до Дону аж від Сяну,
Синівська сльоза покаже,
Коли час його настане.
Зазирай в дітий серденька
І жди пильно сеї хвилі,
Коли Україна Ненька
Буде вольна, буде в силі!“

Князь пішов і ходить досі
По Вкраїні по широкій,
Свого сина сльози носить
Самотою, одинокий.
У діточії серденька
Крізь хрусталь він зазирає
Тай уважно та пильненько
У серденьках сих читає.

Як побачить, що серденько
Все любовю аж палає
Для добра Вкраїни-Неньки,
Князь наш наче оживає.
Як дитину неслухняну
І недбалу він побачить,
Сум ятрить душевну рану
І він гірко, гірко плаче.

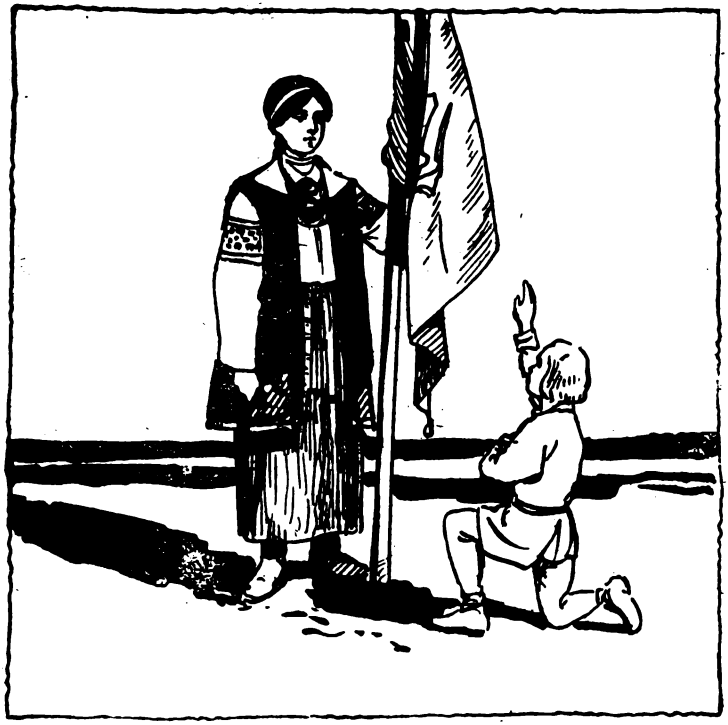

Та вже чути: тая хвиля
Недалека, вже близенька,
Як піднесеться з знесиля
Рідна Україна-Ненька!
Бо Вкраїни всі вже діти
Стали пильні та слухняні,
Всім мета одна лиш світить:
Воля Вкраїні коханій!

А як хвиля ця прилине,
У велику тую пору
Князь мандрівку враз покине
Тай поверне в Чорногору.
И на весняне Юра свято
Прийде до озера того,
Щоби в озеро вілляти
Щирі сльози сина свого.

Як сльоза лиш в воду кане,
Княжий терем знов засяє
І князенко на світ гляне,
Свого батька привитає.
І в теремі всі нещасні
Зачаровані в звірята
Знов дістануть вид свій власний,
Звеселіє знов палата.

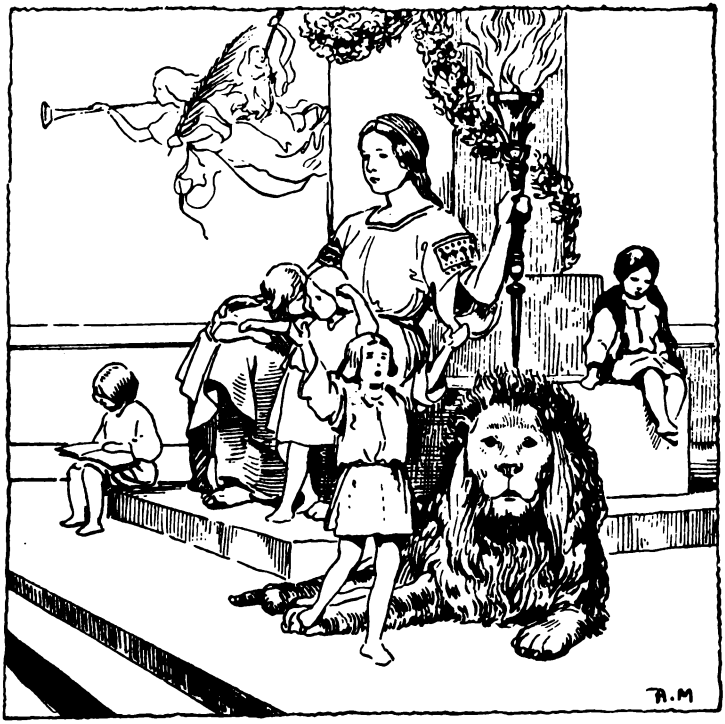

Й вся гуцульська Верховина
Знову Волю повитає,
Близько, близько вже година,
Що нам Воля всім засяє.
Гень від Дону аж до Сяну,
Від Кавказу за Карпати,
Україна вольна встане,
Буде в себе панувати.

Святин, 1921, січень.

ВИДАННЯ "Г О В Е Р Л І" :

ДИТЯЧА БІБЛІОТЕКА

I. Вільшенко:ШВЕЦЬ КОПИТКО, іл.--25с

2. Буш, В.: СПІВОМОВКИ, 72 іл.---50с

3. Коковський:СЛІДАМИ ПРЕДКІВ---50с

4. Шостакова:ДЕНЬ МАТЕРІ, сценка-50с

5. Ігорків:СЕРДЕЧНИЙ ВПЮЧОК,-$I.-

6. Франко, І: ОПОВІДАННЯ(5 опо)$I.-

7. Чарторийський:ЛІЛЯ Й СЛАВКО 50с

8. Лотоцький, А: Е З О П ------ 50с

9. Лотоцький, А:ВЕДМЕД. ПОПІВНА- 30с

I0. Лепкий, Б:КАЗКА ПРО КСЕНЮ... 50с

II. **ІСТОРІЯ УКРАЇНИ(Козаччина)$I.-
I2. Шкрумеляк: ЮРЗА-МУРЗА іл--- 50с
I3. **РИСЬ-МАТИ. БРАТ І СЕСТРА--- 35с
I4. Переяславець:ПІСНЯ ПРО КНЯЖУ УКРАЇНУ, ілюстр$I-
I5. Петренко:ПРИГОДИ ЮРКА КОЗАКА$I.-
I6. **ІСТОРІЯ УКРАЇНИ(Україна в неволі), ілюстр.$I.-

Замовляти в "ГОВЕРЛІ", Нью Йорк, Н.И.
****